

Działania WPR sprzyjające ochronie gleb bogatych w węgiel i terenów podmokłych

Określenie w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) wymogów w zakresie **normy GAEC 2** ma na celu ochronę terenów podmokłych oraz gleb bogatych w węgiel. Obowiązek wyznaczenia obszarów objętych normą GAEC 2 wynika z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. Warto tu podkreślić, iż zgodnie z przepisami UE, norma ta dotyczy obszarów użytkowanych rolniczo, które kwalifikują się do płatności obszarowych WPR i na których prowadzona jest działalność rolnicza.

Norma GAEC 2 zacznie obowiązywać rolników w Polsce od 1 stycznia 2025 roku.

Nie było możliwe automatyczne przypisanie obszarów przeznaczonych do ochrony normą GAEC 2 do treści mapy glebowo-rolniczej, ponieważ dane na mapie glebowo-rolniczej pochodziły z okresu lat 70- i 80-tych 20 wieku. Dlatego niezbędne było przeprowadzenie dokładnych badań aktualnego stanu gleb pochodzenia organicznego na obszarze całego kraju. W procesie wyznaczania gruntów objętych GAEC 2 udział brali naukowcy z IUNG-PIB, którzy w latach 2021-2023 przeprowadzili inwentaryzację terenów, analizy gleb, analizy zdjęć satelitarnych niezbędne do wyznaczenia obszarów (działek ewidencyjnych) objętych ochroną w ramach normy GAEC 2, których wyniki zostały następnie nałożone na numeryczny model terenu. W ten sposób wyznaczono blisko 146 tys. ha takich obszarów.

W projekcie uchwały Komitetu Monitorującego Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, MRiRW zaproponowało wymogi GAEC 2, które od 17.10.2024 r. do 30.10.2024 r. były konsultowane z Komitetem Monitorującym (148 osób), w którego skład wchodzi zarówno organizacje rolnicze, jak i organizacje przyrodnicze (m.in. przedstawiciele organizacji działających na rzecz środowiska i klimatu) oraz Ministerstwo Klimatu i Środowiska. W wyniku uwag zgłoszonych podczas tych konsultacji doprecyzowano wymogi.

W uchwale przedstawionej przez MRiRW i zaakceptowanej przez Komitet Monitorujący 30.10 br. wskazano następujące wymogi GAEC 2:

Na trwałych użytkach zielonych:

- zakaz przekształcania lub zaorywania (dopuszcza się wykonanie zabiegu renowacji z zastosowaniem płytkiej uprawy gleby i podsiewu nie częściej niż raz na 4 lata);
- zakaz wydobywania torfu;
- zakaz budowy nowych rowów i instalacji drenujących do odwadniania/odprowadzania wody z terenu.

Na gruntach ornych:

- zakaz orania;
- zakaz wydobywania torfu;
- zakaz budowy nowych rowów i instalacji drenujących do odwadniania/odprowadzania wody z terenu.

Norma GAEC 2 nie dotyczy odbudowy gleb organicznych użytkowanych rolniczo, które są osuszonymi torfowiskami. Te obowiązki zostały uregulowane w przepisach rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych (UE) 2024/1991 (tzw.

rozporządzenie NRL) uchwalonym w roku 2024, a więc już po ustanowieniu w 2021 r. przepisów dotyczących WPR.

W ramach rozporządzenia NRL w zakresie gleb organicznych użytkowanych rolniczo, które są osuszonymi torfowiskami należy odtworzyć:

- do 2030 r. 30% obszarów, z czego co najmniej 1/4 ma być ponownie nawodniona;
- do 2040 r. 40% obszarów, z czego co najmniej 1/3 ma być ponownie nawodniona;
- do 2050 r. 50% obszarów, z czego co najmniej 1/3 ma być ponownie nawodniona.

Instytucją wiodącą i koordynującą wdrażanie NRL jest Ministerstwo Klimatu i Środowiska, które ma przygotować Krajowy Plan Odbudowy Zasobów Przyrodniczych. Dokument ten powinien powstać do 1 września 2026 r.

Należy zauważyć, że w MRiRW dzięki wdrażaniu WPR od momentu wejścia Polski do UE, czyli od 20 lat, powstają programy, dzięki którym w sposób czynny chroni się (poprzez wymogi) i wspiera (przyznając różnego rodzaju płatności) trwale użytki zielone. Rolnicy wnioskujący o płatności obszarowe zobowiązani są do przestrzegania tych wymogów.

Jednym z takich wymogów jest obowiązek zachowania trwałych użytków zielonych (TUZ) w Polsce na stabilnym poziomie polegający na monitorowaniu w całej Polsce zmian wskaźnika udziału TUZ do całkowitego obszaru użytków rolnych (tzw. GAEC 1). W przypadku zmniejszenia o więcej niż 5% konieczne będzie podjęcie działań naprawczych.

Kolejne wymogi dotyczą ochrony TUZ wrażliwych pod względem środowiskowym (w tym na glebach torfowych i terenach podmokłych (tzw. GAEC 9)) na obszarach Natury 2000, również tych które nie zostały jeszcze objęte planami zadań ochronnych i planami ochrony. Państwo członkowskie zobowiązane zostało do wyznaczenia takich obszarów, na których obowiązuje zakaz ich przekształcania i zaorywania. I tu znowu obowiązek ten realizuje MRiRW. Powierzchnia objęta ochroną stanowi blisko 400 tys. ha.

Natomiast rolnicy gospodarujący na obszarach Natura 2000, na których wyznaczono plany zadań ochronnych lub plany ochrony zobowiązani są do przestrzegania wymogów wynikających z tych planów (tzw. wymogi warunkowości: SMR 3 (ochrona dzikiego ptactwa) i SMR 4 (ochrona siedlisk przyrodniczych i dzikiej fauny i flory)).

Przywołane wymogi były w poprzednim okresie programowania elementami zasady wzajemnej zgodności i zazielenienia, a w obecnej są elementami warunkowości. Stanowią one obowiązkowe normy i wymogi dla rolników wnioskujących o przyznanie płatności obszarowych. Ich spełnienie jest warunkiem otrzymania płatności w pełnej wysokości.

Ponadto, MRiRW realizuje szereg interwencji mających na celu zachęcenie rolników do właściwego gospodarowania i ochrony TUZ poprzez wsparcie finansowe.

W ramach ekoschematów obszarowych rolnicy mogą wnioskować o przyznanie płatności na ekoschemat „Retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych” oraz praktykę „Ekstensywne użytkowanie trwałych użytków zielonych z obsadą zwierząt”. Ekoschemat „retencja” polega na wsparciu finansowym rolników, którzy w trakcie okresu wegetacyjnego utrzymują na łąkach nadmierny (z punktu widzenia agrotechniki) poziom wody. W 2023 roku z ekoschematu „retencja” skorzystało

prawie 13 tys. rolników na powierzchni ponad 107 tys. ha, z kolei z praktyki dotyczącej „ekstensywnego użytkowania TUZ” skorzystało prawie 20 tys. rolników na powierzchni ponad 124 tys. ha.

Ważną rolę w utrzymaniu odpowiedniej retencji wody na terenach rolniczych spełnia ekstensywne użytkowanie TUZ oraz obszarów przyrodniczych (niebędących użytkami rolnymi), poprzez wdrażanie pólno-środowiskowo-klimatycznych, ukierunkowanych na ochronę cennych łąk i pastwisk, w tym siedlisk hydrogenicznyc, tj. zależnych od wody, np. zmiennowilgotnych łąk trzęślicowych, zalewowych łąk selernicowych i słonorośli, półnaturalnych łąk wilgotnych i świeżyc oraz torfowisk, jak również siedlisk lęgowyc ptaków (tj. rycyka, kszyc, krwawodzioba, czajki, dubelta, kulika wielkiego, wodniczki oraz derkacza). W ramach pólno-środowiskowo-klimatycznych ukierunkowanych na ochronę tych siedlisk w 2023 r. wsparło łącznie około 590,5 tys. ha na kwotę około 776,2 mln PLN. Co istotne, rolnicy uczestniczący w tych działaniach, oprócz konieczności przestrzegania wielu wymogów służących ochronie cennyc siedlisk, są zobowiązani do nieingerowania w warunki wodne, co jest niezbędne dla zachowania walorów przyrodniczych tych obszarów.

Można zatem śmiało stwierdzić, że dzięki działaniom podejmowanym w resorcie rolnictwa powstały instrumenty prośrodowiskowe, takie jak ekoschematy i pólno-środowiskowo-klimatyczne, które już obecnie w szerokiej skali chronią obszary cenne przyrodniczo, w tym torfowiska oraz tereny podmokłe. Wymogi w ramach norm warunkowości (GAEC) oraz inne wymogi w ramach interwencji środowiskowych WPR są często bardziej ambitne środowiskowo niż te ustanowione w przepisach krajowych dotyczących obszarów chronionych, np. w planach zadań ochronnych czy planach ochrony dla obszarów Natura 2000. To dzięki wielu prośrodowiskowym praktykom rolniczym, które już teraz realizują rolnicy w swoich gospodarstwach, zachowane są trwałe użytki zielone, czyli łąki i pastwiska – tereny półnaturalne, ukształtowane poprzez działalność rolniczą. Zaprzestanie użytkowania prowadzi do ich przyrodniczej degradacji, co potwierdza tezę, że w znacznym stopniu to rolnicy przyczyniają się do zachowania bogactwa siedlisk przyrodniczych w Polsce.